

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті окреслено педагогічні підходи до професійного самовдосконалення як фактора розвитку професіоналізму майбутніх учителів фізичної культури; висвітлено наукові погляди на саморозвиток особистості та її професійне самовдосконалення впродовж усього життя; визначено педагогічний супровід формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до творчої самореалізації та професійного самовдосконалення під час майбутньої педагогічної діяльності.

Ключові слова: *готовність до професійної діяльності, особистість, професійна освіта, професійне самовдосконалення, професіоналізм, творчий саморозвиток, учитель фізичної культури.*

Сучасний темп життя та трансформації соціально-економічних умов загострюють проблему зміцнення дитячого здоров'я, підвищуючи роль учителя фізичної культури у житті кожного школяра. Це зумовлює важливість формування засад професіоналізму при підготовці майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах, які вміють пристосовуватися до нових швидкозмінних умов педагогічної праці, а також постійно готові до творчих пошуків та професійного саморозвитку.

Питання професійної підготовки майбутніх фахівців досліджували Н. Абашкіна, О. Абдулліна, В. Биков, В. Бондар, Г. Васянович, П. Воловик, Ф. Гоноболін, Р. Гуревич, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, М. Євтух, І. Зязюн, Я. Камінецький, О. Коваленко, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, Т. Нейлор, Л. Пуховська, Л. Романишина, В. Семиченко, В. Сидоренко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, М. Сметанський, А. Сущенко, Л. Сущенко, Т. Сущенко, І. Хейстер, П. Яковишин, Т. Яценко та ін.

Умови формування готовності майбутнього фахівця до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку та професійного самовдосконалення розглядали такі вчені, як С. Єлканов, Ю. Калугін, М. Костенко, О. Кучерявий, О. Малихін, І. Наумченко, Л. Рувінський, Т. Степанова, Т. Тихонова, П. Харченко та ін.

Проблемі формування професіоналізму присвячені наукові розвідки В. Абрамова, В. Атаманчука, С. Батищева, С. Дубенко, В. Ігнатова, Є. Климова, Н. Кузьміної, А. Маркової, В. Мельниченка, В. Нижник, М. Пряжнікова, Р. Рачинського, В. Сластьоніна та ін. Наукові уявлення про особистість професіонала й закономірності його становлення викладено в працях В. Бодрова, К. Гуревича, Є. Єрмолаєвої, Б. Ломова та ін.

Незважаючи на таку велику кількість наукових розробок питання професійного самовдосконалення, слід підкреслити, що існують невирішені проблеми, які стосуються підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Відсутні наукові дослідження, в яких висвітлено особливості формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до професійного самовдосконалення в процесі навчання їх у ВНЗ, що підкреслює актуальність обраної теми.

Мета статті – розкрити наукові підходи до професійного самовдосконалення як фактора розвитку професіоналізму майбутніх учителів фізичної культури; окреслити теоретичні аспекти формування готовності студентів до творчого саморозвитку та професійного самовдосконалення впродовж усього життя.

Сьогодні у вищих навчальних закладах ще недостатньо уваги приділяють дослідженню самого процесу формування й розвитку творчої особистості студента як творця

власного професіоналізму, ініціатора професійного самовдосконалення. Тому потребує розгляду використання професійного самовдосконалення в розумінні свідомої професійної діяльності вчителя в системі його неперервної педагогічної освіти, яка спрямована на підвищення фахового рівня, професійну самореалізацію, подальший розвиток професійно значущих якостей, підвищення ефективності навчально-виховної роботи в школі відповідно як до інтересів, потреб та можливостей учнів, так і до вимог суспільства щодо соціалізації, особистісного та професійного розвитку людини [9].

У процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення вважаємо за доцільно виокремити необхідні аспекти: підвищена мотивація до професійної діяльності (що спонукає до створення необхідних психологічних умов для професійного зростання) та осмислення стійких переваг обраного фаху.

Заслуговує на увагу думка І. Коцана про те, що “поряд із тими, хто прагне якомога швидше розпочати роботу з дітьми, часом трапляються і такі, що недостатньо мотивовані на подальшу педагогічну діяльність. Зумовлена така не зовсім втішна ситуація падінням престижу вчительської професії. Що далі прогресує суспільство, то більш оманливим виглядає ореол “світочу знань”, який колись яснів над постаттю вчителя” [5, с. 14].

На посилення мотивації та покращення престижу вчительської діяльності впливають громадські настрої, підтримка з боку держави. Сьогодні майже всі верстви населення починають розуміти важливість професії вчителя фізичної культури, адже немає нічого ціннішого, ніж здоров'я дитини та суспільства.

У зв'язку з важливістю підготовки майбутніх учителів фізичної культури в теперішніх соціально-економічних умовах необхідною є підготовка не тільки кваліфікованих фахівців, а спеціалістів, здатних до професійного самовдосконалення впродовж усього життя, спроможних пристосовуватися до швидкозмінних суспільних умов.

Важливими чинниками розвитку професіоналізму в студентів є такі, як удосконалення творчих здібностей; перспективи професійного й особистісного розвитку; престиж професії; суспільна зацікавленість; матеріальні заохочення; відповідність особливостям характеру [8, с. 108].

Особливу цінність мають погляди С. Дружилова, який розцінює професіоналізм як особливу властивість людей систематично, ефективно й надійно виконувати складну діяльність у найрізноманітніших умовах, як інтегральну характеристику людини-професіонала (як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності та індивідуальності), що виявляється в діяльності й спілкуванні. Професіоналізм людини, на думку вченого, це не тільки досягнення нею високих виробничих показників, але й особливості її професійної мотивації, система прагнень, ціннісних орієнтацій, сенсу праці для самої людини, це – такий ступінь оволодіння людиною психологічною структурою професійної діяльності, яка відповідає існуючим у суспільстві стандартам і об'єктивним вимогам [3].

Тому в професіоналізації особистості велика роль відводиться професійному самовдосконаленню та роботі над собою. Досвід роботи над собою становить передумову професійного самовиховання, яке передбачає свідому роботу з розвитку своєї особистості як професіонала: адаптування своїх індивідуально психологічних особливостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та безперервний розвиток соціально-моральних та інших властивостей особистості.

Цінною, на наш погляд, є думка В. Льошина, який підкреслює, що наявність і усвідомлення значущої мети, ідеї, сенсу, тобто змістового компонента професійної спрямованості, – важлива умова професійного й особистісного розвитку студента [6].

Формування студента як суб'єкта навчальної діяльності передбачає навчання його планувати, організовувати свою діяльність, визначати конкретні навчальні дії, необхідні для успішного навчання, програму їх виконання на конкретному навчальному матеріалі та чітку організацію вправ.

Педагогічна практика свідчить, що існують питання: якими якостями та компетентностями повинен володіти майбутній вчитель фізичної культури – професіонал. Вимоги до нього формують не лише державні документи, а й суспільство, батьки, навіть школярі. Держава, яка зацікавлена в здоров'ї дітей, висуває високі вимоги до вчителя фізичної культури, що впливає на стандарти та зміст педагогічної підготовки майбутніх фахівців [5, с. 15].

За нашим переконанням, готуючи майбутнього вчителя фізичної культури як професіонала своєї справи, здатного до безперервної самоосвіти впродовж життя, необхідно робити акцент на самовдосконалення таких аспектів, як:

- удосконалення та безперервне поповнення знань майбутнього фахівця, особливо предметних, виховних і психологічних тощо;
- постійний саморозвиток світогляду;
- перегляд професійно-ціннісних орієнтацій та переконань, що відповідають завданням сьогодення;
- пошук мотивів творчої діяльності (любов і повага до дітей, потреба в самореалізації, переконання та власний приклад здорового способу життя тощо);
- розвиток стійких моральних якостей особистості (переконаність, гуманізм, педагогічний оптимізм, принциповість, доброта, емпатія тощо);
- розвиток професійних навичок та педагогічної майстерності.

Торкаючись питання професіоналізму, С. Дружилов характеризує його не тільки як високий рівень знань, умінь і результатів роботи людини в цій галузі діяльності, а і як певну системну організацію його психіки. Це і особливості його професійної мотивації, і система його устремлень, ціннісних орієнтацій. Для професіонала важливі й результативність діяльності, і співвіднесення її з витратами (психологічними, фізіологічними тощо). Отже, як зауважує науковець, “при оцінюванні професіоналізму слід говорити про ефективність праці професіонала” [3, с. 70].

Необхідною наразі є підготовка фахівця, спроможного не лише відтворювати знання та вміння, а й бути особистістю, здатною до постійних перетворень, творчого підходу до професійної діяльності. Особливе значення в цьому контексті має позиція С. Дружилова, який зазначає, що “критерії професіоналізму, тобто показники, на основі яких судять про рівень професіоналізму, можуть бути двох видів: зовнішні щодо людини (об'єктивні) і внутрішні (суб'єктивні). До першої групи входять показники результативності діяльності. До другої включають: а) професійно важливі якості; професійні знання, вміння та навички; б) професійну мотивацію; в) професійну самооцінку й рівень домагань; г) здатності до саморегуляції та стресостійкості; д) особливості професійної взаємодії” [3, с. 70].

Особливу цінність мають погляди психологів, які виокремлюють професіоналізм особистості та професіоналізм діяльності. На думку дослідників, професіоналізм діяльності – це “якісна характеристика суб'єкта праці, що відображає високу професійну кваліфікацію й компетентність, різноманітність ефективних професійних навичок і умінь, у тому числі заснованих на творчих рішеннях, володіння сучасними алгоритмами та способами вирішення професійних завдань, що дає змогу здійснювати діяльність з високою й стабільною продуктивністю” [7, с. 75].

Шлях до професіоналізму молодого вчителя, на думку вчених, “лежить через труднощі, пошуки, помилки й коливання до обґрунтованих самостійних рішень, що спирається

на здатність до самоаналізу. У цьому процесі “пошуку себе” вчитель постійно “відкриває” дитину як учасника спільної діяльності й починає бачити в ньому найважливіші власні перетворення та розвиток” [7, с. 76]. Професійна компетентність – інтегральна характеристика, що визначає здатність вирішувати професійні проблеми та типові професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях педагогічної діяльності, з використанням знань, життєвого досвіду, цінностей і нахилів. Досягнення професіоналізму молодим учителем є неможливим без освоєння нових ефективних алгоритмів і способів виконання діяльності, нетривіального вирішення завдань, що виникають за допомогою “прирошення” професійної компетентності [7, с. 76].

При підготовці майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної діяльності необхідно враховувати важливі етапи саморозвитку професіоналізму:

- входження в нову діяльність характеризується високим емоційним напруженням, тому в процесі підготовки необхідно моделювати різноманітні ситуації, де майбутній учитель може аналізувати свою поведінку, шукати й відбирати вдалі рішення, накопичувати спостереження та робити висновки. Він вчиться бачити свою діяльність і себе в ній з позиції учня;

- адаптація до майбутньої професійної діяльності характеризується пошуком найбільш оптимальних способів професійної самореалізації. Долаючи труднощі при навчанні, накопичуючи досвід на практичних заняттях, майбутній фахівець вчиться володіти собою, раціонально організувати свою діяльність;

- створення власного стилю майбутньої професійної діяльності, що характеризується подальшою активною “професіоналізацією” психологічних процесів і властивостей, професійно – значущих якостей особистості. У змодельованих практичних ситуаціях майбутній фахівець діє значно активніше й цілеспрямованіше, створюючи майбутній професіоналізм [7, с. 77].

Недооцінка важливих етапів саморозвитку професіоналізму при підготовці майбутніх фахівців призводить до помилок у підготовці, які позначаються на подальшій роботі.

Тривалий проміжок часу переважала думка про те, що майбутньому вчителю фізичної культури достатньо знати свій предмет і вміти якісно його викладати. Але настав час змін, в якому професіоналізм превалує на конкурентоспроможному ринку праці. Важливим чинником розвитку фахівця-професіонала є здатність до безперервної освіти.

Аналіз матеріалів свідчить, що “тенденція безперервності освіти як основний, провідний принцип розвитку, як ціннісний чинник кожного індивіда передбачає формування людини нового типу, яка в соціально-економічних умовах, що динамічно змінюються, зможе активно жити і діяти, робити максимальний внесок як у власний саморозвиток, самореалізацію, так і в розвиток суспільства, його прогресивне оновлення. Розвиток особистості розглядається при цьому як безперервний процес, що орієнтує навчально-пізнавальну діяльність не лише на знання, а й на активне перетворення навколишнього світу” [4, с. 79].

Висновки. Отже, професійна освіта майбутніх учителів фізичної культури повинна стати передумовою розвитку їхнього професіоналізму й готовності до самореалізації особистості, формування гуманістичних ціннісних установок, спрямованості на професійне самовдосконалення впродовж усього життя. Покращення професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури на сучасному етапі потребує ефективніших шляхів організації навчально-педагогічного процесу.

Список використаної літератури

1. Гребенев И. Фундаментальная научная подготовка учителя как основа его профессиональной компетентности / И. Гребенев, Е. Чупрунов // Педагогика. – 2010. – № 8. – С. 62–65

2. Драгнев Ю. Професійне спрямування майбутнього вчителя фізичної культури як важлива умова професійного та особистісного розвитку / Ю. Драгнев // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2012. – № 5. – С. 107–112.
3. Дружилов С. Професионалізм педагога: психологічний ракурс / С. Дружилов // Педагогіка. – 2012. – № 6. – С. 69–79.
4. Іванова О. Методи та прийоми активізації пізнавальної діяльності студентів як один із чинників підвищення мотивації навчання / О. Іванова // Вища школа – 2012. – № 11. – С. 77–79.
5. Коцан І. Професійна підготовка сучасного вчителя: проблеми і орієнтири / І. Коцан // Вища освіта України. – 2013. – № 2. – С. 13–19.
6. Лешин В. В. Профессиональная направленность и проблема развития личности студентов [Электронный ресурс] / В. В. Лешин. – Режим доступа: <http://www.firstjob.ru/?ScienceView&ID=195>.
7. Лучкина Т. Пути становлення професіоналізму молодого учителя / Т. Лучкина // Педагогіка. – 2013. – № 2. – С. 74–79.
8. Паршук С. Професійний саморозвиток і самовдосконалення майбутніх учителів початкових класів / С. Паршук // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 9 (Ч. 1). – С. 191–195.
9. Прокопова О. Система професійного самовдосконалення вчителя хімії середньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. С. Прокопова. – Київ, 2003. – 21 с.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2014.

Шаповалова И. В. Профессиональное самосовершенствование как фактор развития профессионализма будущих учителей физической культуры

В статье обозначены педагогические подходы к профессиональному самосовершенствованию как фактору развития профессионализма будущих учителей физической культуры; освещены научные взгляды на саморазвитие личности и ее профессиональное самосовершенствование на протяжении всей жизни; определено педагогическое сопровождение формирования у будущих учителей физической культуры готовности к творческой самореализации и профессионального самосовершенствования во время будущей педагогической деятельности.

Ключевые слова: *готовность к профессиональной деятельности, личность, профессиональное образование, профессиональное самосовершенствование, профессионализм, творческое саморазвитие, учитель физической культуры.*

Shapovalova I. Professional Self-Improvement as a Factor of Professional Development of Future Physical Training Teachers

The article outlines the pedagogical approaches to professional self-improvement as a factor of professional development of future teachers of physical cultures; lit scientific views on self-development and professional self-development throughout life; defined pedagogical support in the process of formation of future teachers of physical culture of preparedness for creative self and professional self in the future pedagogical activity.

Important factors in the development of professionalism students such as improving the creative abilities; prospects for professional and personal development; the prestige of the profession; the public interest; material incentives; according to the characteristics.

It is time for change, in which professionalism prevails in a competitive labour market. An important factor in the development of skilled professional is the ability to continuing education.

Professional education of future teachers of physical culture should be a prerequisite for the development of their professionalism and willingness to self-identity, the formation of humanistic values, focus on professional self-improvement throughout life. Improvement of professional preparation of future teacher of physical culture at the present stage requires more efficient ways of organizing the educational process

Due to the importance of training of future teachers of physical culture in the current socio-economic conditions necessary to prepare not only qualified specialists and professionals capable

of professional self-improvement throughout life, able to adapt to rapidly changing social conditions.

Key words: *readiness for professional activity, personality, vocational education, professional self-improvement, professionalism, creative development, physical education teacher.*